Wally poznaje historię świata!

5(57)

TYGODNIK

R

CENA 3,50 zł

CELTOWIE

Barwy wojenne

Zabawa

Magia

ISBN 83-87911-39-9
9 788387 911393
INDEKS 354910

NAKLEJKI, ŁAMIGŁÓWKI I STRASZLIWE WIADOMOŚCI

WITAJCIE, BADACZE DZIEJÓW!

Celtowie uważali samce jeleni za szczególne zwierzęta. Wierzyli, że bóg, zwany Kernunnosem, był władcą jeleni i miał na głowie poroże.

TONY STONE IMAGES

W TYM TYGODNIU CZEKA NAS ATRAKCYJNA WYCIECZKA! BĘDZIEMY PRZYGOTOWYWAĆ SIĘ DO BITWY Z DZIKIMI WOJOWNIKAMI, WEŹMIEMY UDZIAŁ W BAJECZNYCH CELTYCKICH ŚWIĘTACH I Z DRUIDAMI UWARZYMY CUDOWNE ELIKSIRY!

ŚWIAT CELTÓW

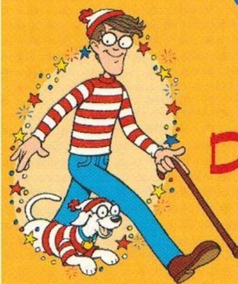
750 P.N.E. - 500 N.E.

CELTOWIE DOMINOWALI W EUROPIE NA DŁUGO PRZED RZYMIANAMI. CHOCIAŻ DZIELILI SIĘ NA WIELE PLEMION, UŻYWALI JEDNEGO JĘZYKA I MIELI TE SAME ZWYCZAJE, OD TRACJI AŻ PO IRLANDIĘ. CELTOWIE UCHODZILI ZA ZNAKOMITYCH ROLNIKÓW. BYLI TEŻ WALECZNYMI WOJOWNIKAMI I ZRĘCZNYMI RZEMIEŚLNIKAMI!

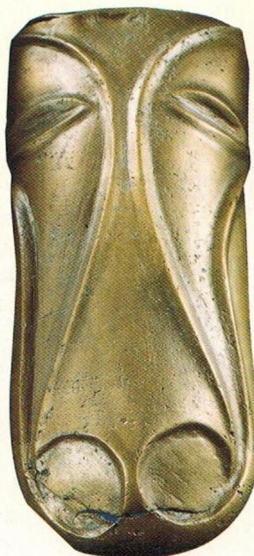

FRONT COVER: XJ RINGLAND - TRIP

BRRR MAKABRA

PO ZŁOŻENIU ZWIERZĘCIA W OFIERZE CELTYCKIM BOGOM DRUIDZI BADALI JEGO WNĘTRZNOŚCI. WIERZYLI, ŻE Z JELIT ZWIERZĄT MOŻNA ODCZYTAĆ WIADOMOŚCI OD BOGÓW!

Konie były bardzo ważne dla Celtów. Używali ich do pracy i do walki. Galopowali też na nich dla zabawy! Celtowie mieli także boginię o imieniu Epona, opiekującą się końmi. Zawsze przedstawiano ją na koniu z kluczem w ręce.

WERNER FORMAN ARCHIVE

KIEDY TO SIĘ ZDARZYŁO?

ok. 750 lat p.n.e.	CELTOWIE WYRUSZAJĄ Z EUROPY ŚRODKOWEJ NA ZACHÓD I POŁUDNIE. CELTOWIE Z OBSZARU OBECNEJ AUSTRII HANDLOWALI Z GREKAMI.
ok. 600 lat p.n.e.	W TYM CZASIE WĘDRUJĄ I OSIEDLAJĄ SIĘ W GALII, HISZPANII, BRYTANII I IRLANDII.
ok. 390 lat p.n.e.	CELTOWIE ZWYCIĘŻAJĄ RZYMSKĄ ARMIĘ I ATAKUJĄ RZYM.
ok. 250 lat p.n.e.	CELTYCKA CYWILIZACJA OSIĄGNĘŁA SZCZYT SWOJEJ POTĘGI - GROZI JEJ JEDNAK UPADEK.
43 r. n.e.	PO PODBICIU CELTYCKIEJ GALII (FRANCJI), RZYMIANIE NAJEŻDŻAJĄ I ZAJMUJĄ CELTYCKĄ BRYTANIĘ.
410 r. n.e.	RZYMIANIE OPUSZCZAJĄ BRYTANIĘ. POTEM ATAKUJĄ JĄ ANGLOWIE I SASI.

SŁOWNICZEK

NAJEMNICY - ŻOŁNIERZE WALCZĄCY DLA KAŻDEGO, KTO IM ZAPŁACI. NIE OBCHODZI ICH, PO CZYJEJ STRONIE WALCZĄ.

OFIARA - GDY REZYGNUJESZ Z CZEGOŚ CENNEGO, BY POŚWIĘCIĆ TO BOGU.

PLEMIĘ - GRUPA LUDZI, ZŁOŻONA Z WIELU RODZIN, KTÓRA ŻYJE RAZEM. KAŻDE CELTYCKIE PLEMIĘ MIAŁO KRÓLA.

POCHWA - SPECJALNA OPRAWA NA MIECZ, NOSZONA U PASA.

SIERP - NARZĘDZIE Z RĄCZKĄ I ZAKRZYWIONYM OSTRZEM, SŁUŻĄCE DO ŻĘCIA ZBOŻA.

CZEŚĆ 5

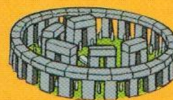
W DROGĘ!

SZUKAJ I ZNAJDŹ

POPATRZ NA OSOBĘ I RZECZY UKRYTE W TYM NUMERZE I SPRÓBUJ JE ZNALEŹĆ. PONADTO ODSZUKAJ 22 ZŁOTE NASZYJNIKI TORQUE, SCHOWANE NA STRONACH ZESZYTU.

Barwy wojenne

CELTOWIE DUŻO CZASU PRZED BITWĄ SPĘDZALI NA PRZYGOTOWANIACH DO WALKI!

Waleczne plemiona

Celtowie byli sławnymi wojownikami. Niekiedy plemiona celtyckie walczyły między sobą, ale zdarzało się również, że wojownicy z tego samego plemienia rozstrzygali w walce spory. Mężczyźni starali się wyglądać jak najstraszniej. Malowali twarze i ciała niebieską farbą i stroszyli włosy! Oprócz mieczy używali proc służących do rzucania kamieni oraz włóczni z żelaznymi grotami.

Najlepszą biżuterią dla bogatego wojownika był naszyjnik torque (wym.: „tork") w formie obręczy plecionej ze złota. Jeśli wojownik nie był zbyt bogaty, złoto mieszano z innymi metalami.

STRASZLIWA FRYZURA
By wyglądać przerażająco, Celtowie pokrywali włosy wapnem i zaczesywali je do tyłu!

ŻELAZNY PODKOSZULEK
Niektórzy wojownicy szli do walki nago! Inni zakładali spodnie i płaszcze. Ten żołnierz jest bezpieczny, bo ma na sobie kolczugę.

NIEBIESKIE CIAŁA
Indygo – silny niebieski barwnik, wyrabiany z indygowca – służył wojownikom do malowania ciał i twarzy.

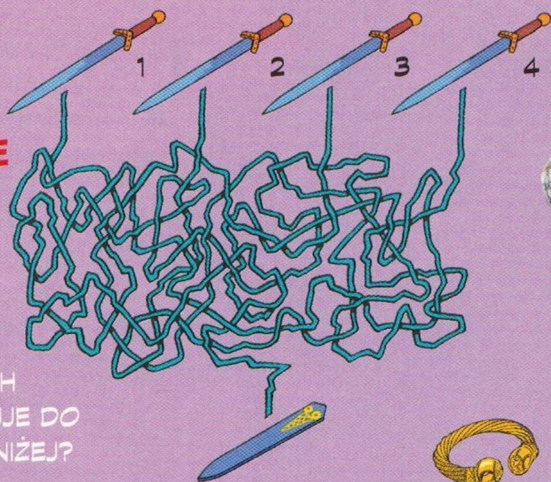
TARCZA
Bogaci wojownicy mieli piękne tarcze. Używali ich w najważniejszych bitwach i nosili w czasie świątecznych pochodów.

POCHWA
Kiedy miecz nie był używany, chowano go do pochwy, pokrowca noszonego przy pasie.

OBUWIE
Skórzane buty zawiązywano rzemykiem wokół kostek.

- KIEDY CELT JEST GOTOWY DO WALKI?
- PO ZROBIENIU MAKIJAŻU I UŁOŻENIU FRYZURY.

OSTRE CIĘCIE

KOCHANI BYSTROOCY! CZY JUŻ WIECIE, KTÓRY Z TYCH MIECZY PASUJE DO POCHWY PONIŻEJ?

Ten rogaty hełm odnaleziono w Tamizie. Został wykonany z brązu i należał pewnie do jakiegoś celtyckiego wodza. Hełm nie służył do walki - wkładano go na specjalne okazje.

C.M.DIXON

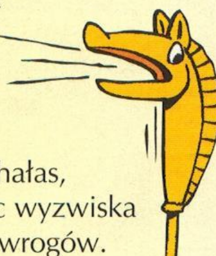

WARTO WIEDZIEĆ

- CELTOWIE JAKO PIERWSI LUDZIE W EUROPIE NOSILI SPODNIE. BYŁY ONE WYGODNIEJSZE DO JAZDY KONNEJ NIŻ TUNIKA.
- WOJOWNIKA GRZEBANO Z JEGO MIECZEM, WŁÓCZNIĄ I TARCZĄ - CZASAMI TAKŻE Z JEGO RYDWANEM I KOŃMI!

Hałaśliwy tłum

Celtyckie bitwy były bardzo głośne! Wojownicy dęli w bojowe trąby i uderzali w tarcze. Kobiety i druidzi (przeczytasz o nich na str.12) dołączali się do tego: wszczynali hałas, wykrzykując wyzwiska w kierunku wrogów.

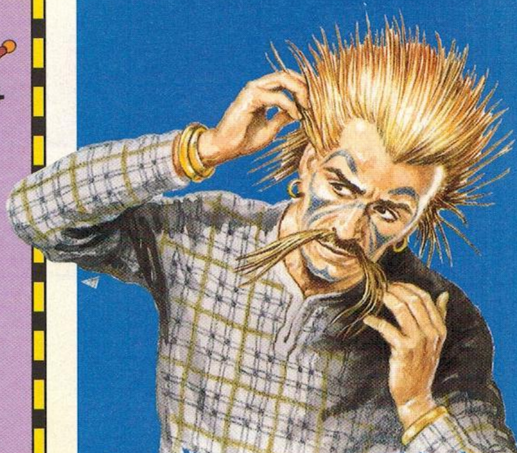

Szukanie zaczepki

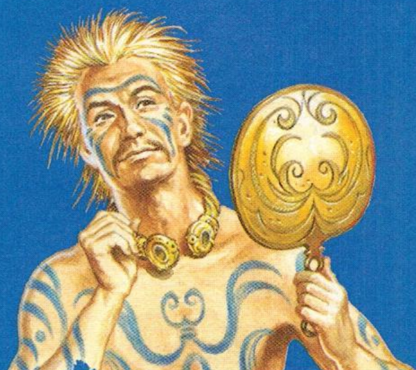
Niektórzy Celtowie tak lubili wojnę, że wyruszali na jej poszukiwanie! Celtyccy najemnicy walczyli w różnych wojskach, także w Azji i Egipcie. Choć Celtowie słynęli z męstwa, nie mogli mierzyć się z dobrze wyćwiczonymi Rzymianami, którzy karnie słuchali rozkazów swych dowódców. Celtowie biegali bezładnie po całym polu bitwy!

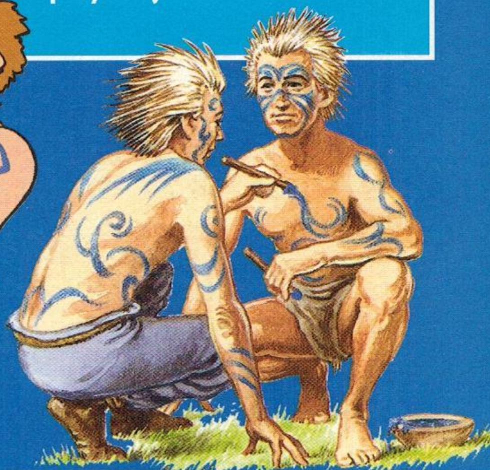
STRÓJ BITEWNY

Celtowie rozjaśniali i usztywniali włosy wapnem. Stawiali je potem jak kolce, żeby swoim wyglądem przestraszyć wrogów!

Niektórzy wojownicy szli do bitwy nago, ale pomalowani i przystrojeni ozdobami!

Przed walką wojownicy malowali się nawzajem w wymyślne wzory, używając do tego indygo.

SŁYNNI LUDZIE

SILNA KOBIETA

PRZECZYTAJCIE O NIEZWYKŁEJ WŁADCZYNI CELTÓW, BOUDICCE!

Celtycka królowa

Boudicca (wym.: „Budika") poślubiła wodza celtyckiego plemienia we wschodniej Anglii. Gdy zmarł, została władczynią. Rzymianie próbowali zmusić ją do posłuszeństwa, ale Boudicca nie poddała się. Jak inne celtyckie kobiety brała udział w walce. Nieustraszona Boudicca wsiadła do rydwanu i poprowadziła swoją armię do ataku na Rzymian.

Boudicca wyruszała na bitwę na rydwanie. Inne kobiety walczyły u boku mężczyzn. Malowały paznokcie i policzki czarnym sokiem. Tak przygotowywały się do walki!

ok. 61 r. n.e.

Rudowłosa

Rzymianie dużo pisali o Boudicce, dlatego wiemy, jak wyglądała. Albo też wiemy tylko to, co Rzymianie mówili o jej wyglądzie! Pisali, że królowa nosiła długie, jasnorude włosy. Była dobrze zbudowana, wysoka i miała donośny głos. Wydawała się straszna i Rzymianie na pewno się jej bali!

RZYMIANIN DO RZYMIANINA PO PRZEGRANEJ BITWIE - WIESZ, W TYM ZAMIESZANIU CAŁKIEM STRACIŁEM GŁOWĘ.

Do ataku!

Boudicca znaczy „zwycięstwo". Początkowo wojsko królowej wygrywało z Rzymianami. Celtowie zaatakowali rzymskie miasta Colchester, Londyn i St Albans. Było tam za mało rzymskich żołnierzy, by zatrzymać najeźdźców. Celtowie spalili miasta i zabili wielu Rzymian. Królowa Boudicca nie okazała litości. Mordowano kobiety i dzieci.

THE ANCIENT ART AND ARCHITECTURE COLL

BRRR MAKABRA

GDY CELTYCKI WOJOWNIK ZABIŁ WROGA W BITWIE, ZABIERAŁ JEGO GŁOWĘ DO DOMU NA PAMIĄTKĘ! GŁOWY POKONANYCH KONSERWOWANO W OLEJU I DEKOROWANO NIMI DOMY I ŚWIĄTYNIE!

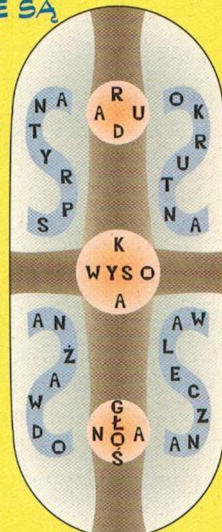
Pomnik Boudicci na rydwanie stoi w Londynie. Boudiccę nazywano też Boadicea, bo kiedyś Rzymianie źle zapisali jej imię.

Koniec drogi

Aby powstrzymać Boudiccę, Rzymianie zebrali armię 10 000 żołnierzy. Królowa miała około 100 000 wojowników. Doszło do bitwy. Rzymianie zwyciężyli, chociaż było ich mniej! To dlatego, że byli bardziej zdyscyplinowani. Celtowie, choć bardzo waleczni, nie nauczyli się słuchać rozkazów swoich dowódców!

ZAGADKOWA TARCZA

NA TEJ OTO CELTYCKIEJ TARCZY UKRYTO SIEDEM SŁÓW. WSZYSTKIE SĄ ZWIĄZANE Z WIELKĄ BOUDICCĄ. ODSZUKAJ JE, ZANIM NADEJDĄ WALECZNI RZYMIANIE I ZACZNIE SIĘ WIELKA, ZACIĘTA BITWA.

Żegnaj Boudicco!

Rzymianie podbili cały kraj. Boudicca popełniła samobójstwo, zażywając truciznę. Niektóre celtyckie plemiona zdecydowały się wyruszyć do Walii i Szkocji, aby nie wchodzić w drogę armii rzymskiej.

MAGICZNY MIECZ

CELTOWIE ZNALI WIELE NIEZWYKŁYCH OPOWIEŚCI, ALE NAJPIĘKNIEJSZĄ Z NICH BYŁA LEGENDA O KRÓLU ARTURZE. PEŁNO W NIEJ, TAK JAK W ŻYCIU CELTÓW, MAGII, TAJEMNICY I ZAMIESZANIA.

Dawno, dawno temu Celtami żyjącymi w Anglii rządzili król Uther Pendragon i królowa Igraine. Wielu poddanych nienawidziło ich, choć byli sprawiedliwymi i dobrymi władcami. Dlatego gdy królowa urodziła syna, bała się niebezpieczeństw, jakie mu groziły. Królewska para postanowiła więc oddać Artura czarodziejowi imieniem Merlin. Prosili, by zechciał wychować ich potomka na szlachetnego i dzielnego człowieka.

Artur chował się zdrowo i wkrótce wyrósł na mężnego chłopca. Gdy miał 16 lat, zmarł jego ojciec. Wszystkim, którzy nie wierzyli, że to on jest prawowitym dziedzicem tronu, chłopiec udowodnił to. Wyciągnął z kamienia magiczny miecz, Ekskalibur, co w języku łacińskim znaczy „oswobodzony ze skały". Według innych źródeł dostał go od Damy Jeziora. Z Rycerzami Okrągłego Stołu Artur uczynił Anglię bezpiecznym krajem. Istnieje wiele opowieści o mężnych rycerzach. Najsłynniejszą przygodę przeżyli, poszukując kielicha, zwanego Świętym Graalem.

1 Wkrótce po śmierci Uthera pojawił się głaz z tkwiącym w nim mieczem. Na kamieniu widniał napis, że tylko ten, kto wyciągnie miecz, jest prawowitym królem. To była szansa dla Artura...

2 Z pomocą mądrego Merlina Artur sprawnie rządził krajem. Mieszkał w pięknym zamku, zwanym Camelot. Pewnego dnia król wracał z czarodziejem do zamku drogą biegnącą obok wielkiego, pięknego jeziora.

3 Artur, ku radości jego przyjaciół, zabrał więc czarodziejski miecz. Wkrótce też szczęśliwie poślubił piękną Ginewrę.

4 Po wspaniałej ceremonii, na której zgromadzili się ich przyjaciele, Merlin przygotował dla małżonków niespodziankę.

NIGDY W ŻYCIU NIE WIDZIAŁEM AŻ TAK OGROMNEGO OKRĄGŁEGO STOŁU...

TO PREZENT ŚLUBNY OD TWOJEGO OJCA.

5 Artur wezwał swych rycerzy, by zasiedli wokół stołu. Przysiągł walczyć zawsze w imię sprawiedliwości. Tak narodziła się legenda o Rycerzach Okrągłego Stołu. Pewnego dnia...

JAK MOGĘ CI SŁUŻYĆ, PANI?

TO JA DAŁAM CI MIECZ Z JEZIORA. PASUJ NIM NA RYCERZA MOJEGO SYNA LANCELOTA.

6 Mimo że Artur był dobrym królem, miał wielu wrogów. Magiczny miecz ukradła jego przyrodnia siostra Morgana le Fey, zwana Czarodziejką.

BEZ TEGO MIECZA NASZ ARTUR NA PEWNO PRZESTANIE JUŻ BYĆ NIEZWYCIĘŻONY!

GIŃ, POTĘŻNY NIEGDYŚ WŁADCO CELTÓW!

UMIERAM...

7 Po stracie miecza rzeczy potoczyły się bardzo źle. Na czele rebelii stanęła zła Morgana wraz ze swym sprzymierzeńcem Mordredem. Rozgorzała okrutna bitwa. Artur, pozbawiony ochrony magicznej broni, został śmiertelnie ranny.

8 Przed śmiercią król poprosił jednego ze swoich wiernych rycerzy, by wrzucił Ekskalibura na powrót do jeziora.

PANI JEZIORA, ODBIERZ SWÓJ MIECZ!

Z NOTATNIKA WENDY

Rodzinne szczęście

W WIELKICH CHATACH MIESZKAŁY CAŁE CELTYCKIE RODZINY - DZIECI, RODZICE, DZIADKOWIE, CIOCIE, WUJKOWIE...

Nie wchodzić!

Celtowie często prowadzili wojnę, dlatego osady budowali w bezpiecznych miejscach – na szczytach wzgórz, w bezleśnej okolicy. Dzięki temu widzieli plemiona nieprzyjaciół z odległości wielu kilometrów.
Wokół osad wznosili ogrodzenia, które powstrzymywały wrogów.

W domu

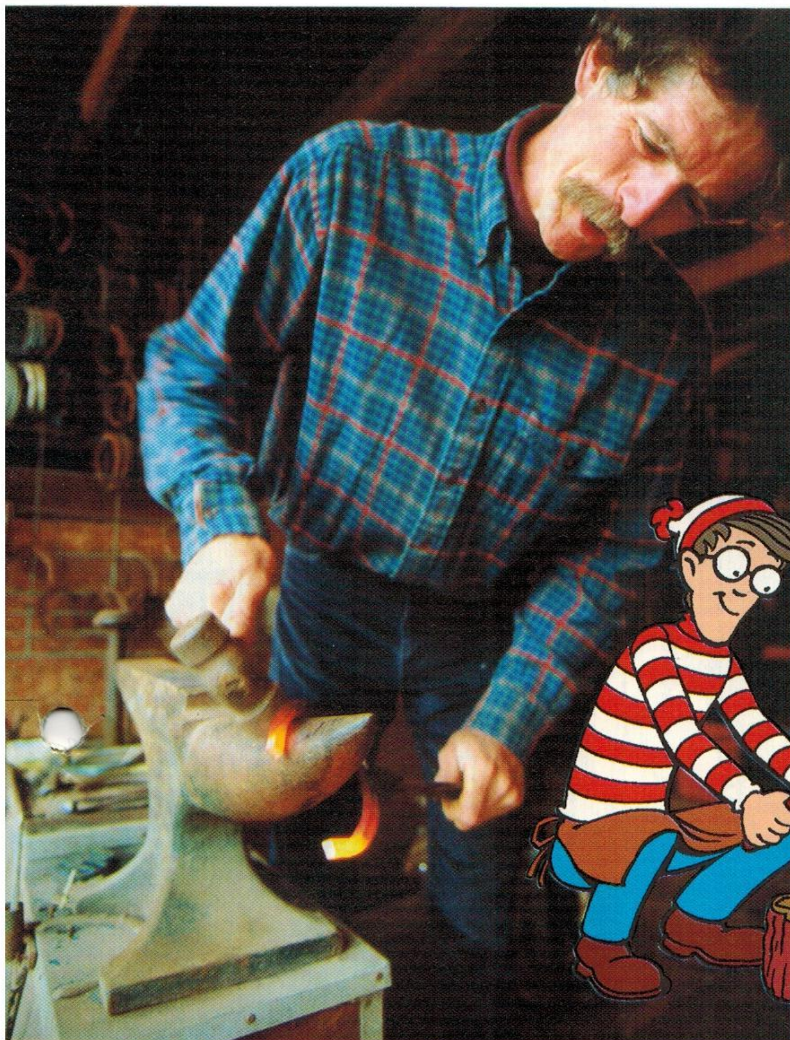
Celtyckie chaty miały jedno pomieszczenie, w którym gotowano, jedzono i spano. Wewnątrz panowała ciemność, bo nie było okien. Celtowie prawie nie mieli mebli.

ZNAJDŹ WALLY'EGO

WŁAŚNIE OGLĄDAM TĘ CELTYCKĄ CHATĘ - CZY WIDZICIE MNIE ORAZ WENDĘ I SZCZEKA? MAM NIEMIŁE PRZECZUCIE, ŻE LEWUS TEŻ TU JEST...

Ściany chaty budowano z gałęzi pokrytych mieszaniną gliny, kredy i sierści. Dach kryto strzechą ze słomy lub trzcin.

Podczas pracy rzemieślnicy byli czerwoni z gorąca. Kowal, wykonując narzędzia i broń, brał kawałek żelaza i kuł je na kowadle, nadając mu właściwy kształt.

MAGICZNE LUSTRO

GDY SPOJRZYSZ GŁĘBIEJ W TO ZWIERCIADŁO, ZAUWAŻYSZ NA NIM LUSTRZANE ODBICIE ZDANIA O UBIORZE CELTÓW. CZY JE ODCZYTASZ?

Odzież

Celtowie nie mogli wybrać się do sklepów po nowe ubrania. Sami przędli, tkali i szyli wszystkie swoje stroje. Kobiety nosiły suknie, mężczyźni zaś tuniki i spodnie. Nie znali zamków błyskawicznych ani guzików. Używali zapinek.

Celtycka kuchnia

W chacie toczyło się pracowite życie. Kobiety mełły ręcznie ziarno na mąkę. Półtorej godziny zabierało zrobienie 1 kg mąki – tyle, ile potrzeba na dwa bochenki chleba. To stanowczo za mało, by wykarmić tyle osób! Z ziarna robiono owsiankę, dodawano je do duszonej baraniny, produkowano też z niego piwo. Celtowie gotowali wszystko na otwartym ogniu, na środku każdej chaty. Nie stawiali żadnego komina, więc wnętrze było raczej zadymione i śmierdzące!

WARTO WIEDZIEĆ

CELTOWIE PRZECHOWYWALI ZBOŻE W ZIEMNYCH JAMACH, KTÓRE ZAKRYWALI GLINĄ, ŻEBY SIĘ ZIARNO NIE ZEPSUŁO. GDY DÓŁ BYŁ PUSTY, LUDZIE WRZUCALI TAM RESZTKI JEDZENIA I INNE ŚMIECI, ŁĄCZNIE Z CZĘŚCIAMI ZWIERZĄT OFIARNYCH. FUJ!

- CO CELTOWIE MÓWILI DO SWOICH ŚWIŃ?

- NIE BĄDŹ TAKIM DZIKIEM!

HANS REINHARD – TONY STONE IMAGES

Kiedy Celtowie chcieli zjeść mięso, musieli na nie zapolować! Tropili dziki i wilki w lesie i zabijali je włóczniami.

TWIERDZA „NIEFORTUNNA"

OJEJ! DWÓCH RZYMIAN KATAPULTOWAŁO KILKU CELTYCKICH WODZÓW PROSTO W POWIETRZE (MÓWIĄC SZCZERZE, NIE MIELI TAKIEGO ZAMIARU). NIESZCZĘSNA PARA POWINNA SPOJRZEĆ ZA SIEBIE - BIEGNIE NA NICH BANDA ROZJUSZONYCH CELTÓW! JESTEM O WŁOS OD MIEJSCA INNEJ KATASTROFY (JEST ICH TUTAJ MNÓSTWO) - CZY MNIE WIDZICIE? ZNAJDŹCIE TAKŻE:

- ŻOŁNIERZA, KTÓRY NAPYTAŁ SOBIE BIEDY,

ZAJADAJĄC W CZASIE SŁUŻBY KURCZAKA.

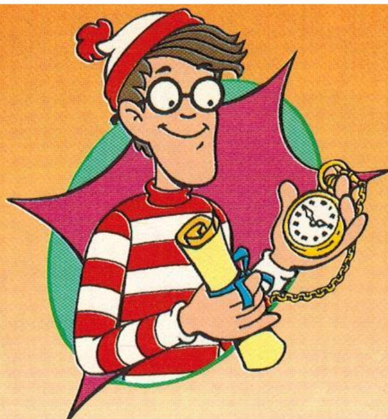
- BEZCZELNEGO CELTA, POKAZUJĄCEGO JĘZYK.
- SIEDEM OSTRYCH SIERPÓW.
- NIESZCZĘŚLIWEGO RZYMIANINA, KTÓREGO WŁAŚNIE UBÓDŁ GRUBIAŃSKI CELT - MAM NADZIEJĘ, ŻE KTOŚ ZŁAGODZI SKUTKI UPADKU!
- WYKRZYKNIK I PYTAJNIK.

A NA KONIEC CZY MOŻECIE POWIEDZIEĆ, SKĄD WZIĄŁEM TEN KSZTAŁT?

- DLACZEGO CELTOWIE ZJADALI TYLE DZIKÓW?

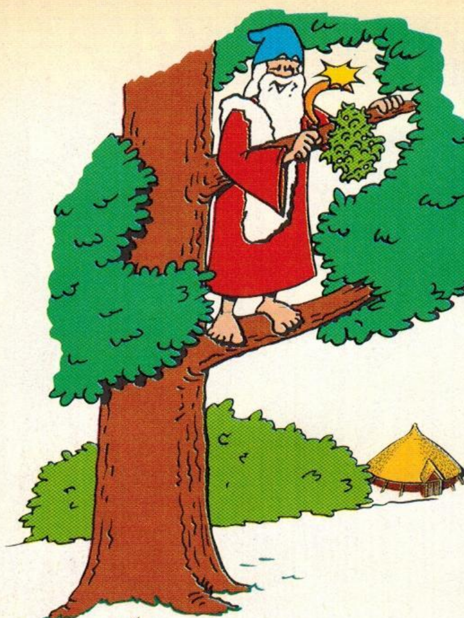
- BO UWIELBIALI URZĄDZAĆ DZIKIE POLOWANIA!

PODRÓŻE W CZASIE

Druidzi

CZY WIECIE, ŻE ABY ZOSTAĆ DRUIDEM, POTRZEBA BYŁO NIEKIEDY NAWET 20 LAT NAUKI?

Obowiązki druida

Celtyccy druidzi mieli dużo różnych obowiązków. Wielokrotnie bywali ważniejsi niż wódz plemienia. Do ich głównych zadań należało odprawianie obrzędów religijnych. Wypowiadali zaklęcia oraz modlitwy i składali ofiary bogom. Czasami ofiarami były zwierzęta, a nawet ludzie, których topiono w jeziorze lub spychano do dołu pełnego zaostrzonych kołków!

Prawodawcy

Druidzi znali plemienne prawa na pamięć i byli sędziami w procesach. Jeśli Celt okazał się winny zbrodni, musiał zapłacić grzywnę poszkodowanemu lub jego rodzinie. Cenę wyznaczał druid. Za obrażenie kogoś też groziła mu kara grzywny! Krewni mogli zapłacić grzywnę, dlatego starano się żyć z nimi w zgodzie!

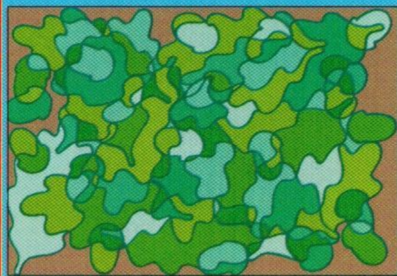

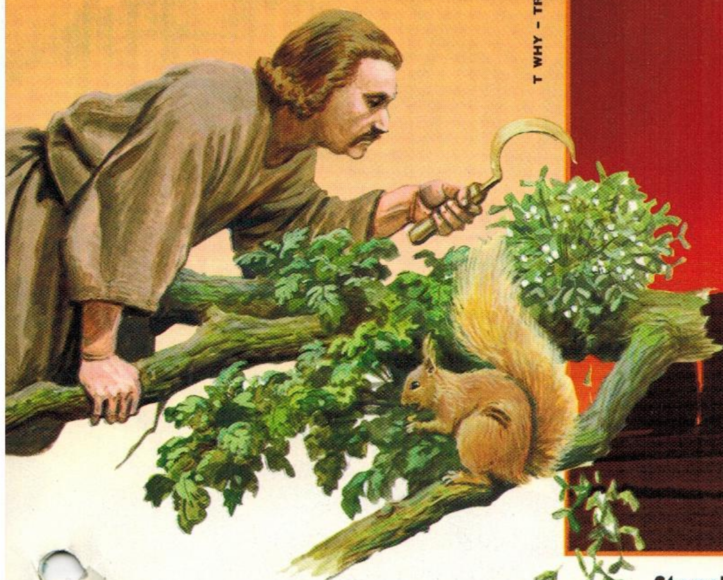
Kiedy plemię wygrywało bitwę, druidzi wrzucali drogocenne miecze i tarcze do rzek i jezior, by podziękować bogom.

- JAKA JEST ULUBIONA ROŚLINA DRUIDÓW?
- JEMIOŁA.
- A PTAK?
- JEMIOŁUSZKA!

DĘBOWA ZAGADKA

SŁOWO „DRUID" ZNACZY „WIEDZA DĘBU" - CELTOWIE SĄDZILI, ŻE DĄB JEST ŚWIĘTYM DRZEWEM. CZY MOŻECIE POLICZYĆ, ILE DORODNYCH ŻOŁĘDZI ZNAJDUJE SIĘ MIĘDZY DĘBOWYMI LIŚĆMI?

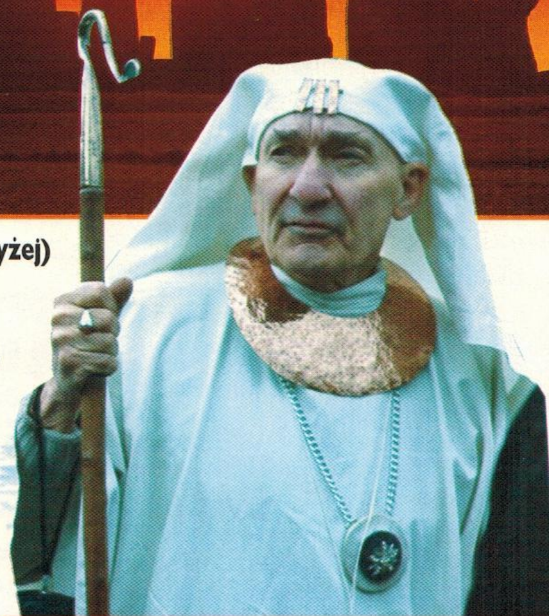

T WHY - TRIP

Moc kapłanów

Druidzi dawali lekcje prawa, poezji i historii. Ci mądrzy mężczyźni umieli czytać i pisać, ale nie robili notatek. Nikogo nie chcieli uczyć tej umiejętności, bo pisanie dawałoby zbyt dużą potęgę zwykłemu człowiekowi. Doradzali też królom. Poddani wierzyli, że kapłani potrafią widzieć przyszłość, a nawet rozmawiać z bogami. Druidzi przekazywali królom wolę bogów i decydowali o wielu ważnych decyzjach, na przykład, czy plemię powinno rozpocząć wojnę.

Stonehenge (powyżej) został zbudowany przed przybyciem Celtów do Brytanii, ale był idealny do obrzędów magicznych!

Ludzie wciąż obchodzą celtyckie święta i nawet w dzisiejszych czasach istnieją druidzi, ale nie składają już ofiar z ludzi.

Kapłani ścinali jemiołę złotym sierpem i łapali ją w białe płótno. Obecnie zrywa się jemiołę na Boże Narodzenie, ale tylko po to, by się pod nią pocałować.

M BURGESS - TRIP

Uzdrowiciele

Druidzi wykorzystywali swoją wiedzę do leczenia chorych. Przygotowywali leki i wywary z ziół. Celtowie myśleli, że jemioła goi rany, leczy choroby i pomaga zwierzętom mieć młode! Druidzi składali również złamane kości i wiercili dziury w czaszkach pacjentów, by uleczyć urazy głowy! I to wszystko bez znieczulenia. Au!

WARTO WIEDZIEĆ

CELTOWIE WIERZYLI, ŻE DRUIDZI POTRAFIĄ:
- SŁYSZEĆ NA ODLEGŁOŚĆ 80 KM.
- STAĆ SIĘ NIEWIDZIALNI.
- PODRÓŻOWAĆ W CZASIE.
- PANOWAĆ NAD POGODĄ.

BAWMY SIĘ!

TRZEBA PRZYZNAĆ, ŻE CELTOWIE NA PEWNO WIEDZIELI, JAK DOBRZE SIĘ BAWIĆ!

WRZESIEŃ

SIERPIEŃ

LIPIEC

CZERWIEC

Ucztowanie

Celtowie uwielbiali jeść i pić. Cieszyli się na ucztę, tak jak na bitwę! Niektóre biesiady odbywały się podczas świąt, inne były uroczystościami rodzinnymi – każda okazja była dobra do zabawy!

Za stołem

Celtyckie uczty były głośne. Biesiadnicy stroili się na nie i zakładali biżuterię. Wygłaszali poezje, snuli opowieści, śpiewali, jedli i pili. Najodważniejsi wojownicy dostawali najwyborniejsze sztuki mięsa!

Wielkie święta!

Zmiany pór roku wyznaczały cztery największe święta. Członkowie plemienia spotykali się wtedy ze sobą. Zabawa zaczynała się od zadęcia w rogi i trąby. Ścigano się na koniach i rydwanach, ale nie można się było bić. Ten, kto zepsułby święto, mógł zostać nawet zabity.

Hallowe'en pochodzi z czasów Celtów. 31 października ludzie chodzili z latarniami z dyni, żeby odstraszyć złe duchy i wiedźmy. Obecnie Hallowe'en jest dniem, w którym płata się figle i urządza huczne zabawy!

ŚWIĄTECZNE DANIA

PRZYSMAKI ŻARŁOKÓW:

- DZIK Z ROŻNA
- PIECZONE PROSIĘ
- SOLONA WIEPRZOWINA Z WARZYWAMI
- ZIOŁA I DUSZONA WOŁOWINA
- JAJECZNICA Z GĘSICH JAJ
- WINO, PIWO JĘCZMIENNE LUB PSZENNE DO POPICIA PODANYCH SPECJAŁÓW!

- CO POWIEDZIAŁ DUSZEK W HALLOWE'EN, GDY UTKNĄŁ W TŁUMIE INNYCH DUCHÓW?

- ALE TU DUSZNO!

Na święto Beltaine druidzi przeganiali bydło między dwoma ogniskami, by uchronić je od złych duchów i chorób.

PAŹDZIERNIK LISTOPAD GRUDZIEŃ STYCZEŃ LUTY MARZEC KWIECIEŃ MAJ

Z	Ł	O	T	O
O	–	–	–	Ń
D	–	–	–	D
M	–	–	–	Z
A	–	–	–	R
B	–	–	–	A

CELTYCKIE ZŁOTO

CELTOWIE UWIELBIALI UBIERAĆ ZŁOTĄ BIŻUTERIĘ NA ŚWIĘTA I DO WALKI. ODGADNIJ JESZCZE PIĘĆ PIĘCIOLITEROWYCH SŁÓW, ZWIĄZANYCH Z CELTAMI!

CELTYCKI KALENDARZ

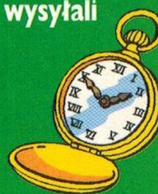

Celtowie dzielili rok na cztery pory. Każdą z nich zaczynali od wielkiego święta!

LISTOPAD
Celtycki Nowy Rok - Samain – przypadał na 1 listopada, gdy zaczynała się zima. Celtowie wierzyli, że lodowi bogowie uderzali młotem w ziemię, a ta stawała się twarda.

GRUDZIEŃ
18 grudnia Celtowie dawali koniom wolne! 21 świętowali najkrótszy dzień w roku. Zdobili chaty jemiołą i gałązkami ostrokrzewu.

STYCZEŃ
Jeden z mitów głosi, że 31 stycznia bogowie lodów wysyłali smoka, by zabił wiosnę!

LUTY
Święto Imbolc, 1 lutego, oznaczało początek wiosny i porę kocenia się owiec.

MARZEC
Wiosna była dobrym czasem na ucztowanie. Było dużo zwierząt do upolowania i zjedzenia!

KWIECIEŃ
W kwietniu odbywało się święto Luda, boga śmiechu. Być może stąd pochodzi zwyczaj robienia psikusów w prima aprilis!

MAJ
Święto Beltaine, 1 maja, wyznaczało początek lata.

CZERWIEC
W wigilię nocy świętojańskiej, 23 czerwca, rozpalano ogniska dla boga Słońca Luga i zrywano magiczną roślinę – krwawnik.

LIPIEC
Celtowie wierzyli, że wodne duchy żyją w źródłach. Jeśli rzuci się do nich prezent, zostaną spełnione trzy życzenia.

SIERPIEŃ
Lugnasad (wym.: „Lunasa”) 1 sierpnia jest świętem jesieni i dobrych plonów! Święta odbywały się cały miesiąc!

WRZESIEŃ
Rodziny urządzały uczty po ciężkiej pracy na zakończenie żniw.

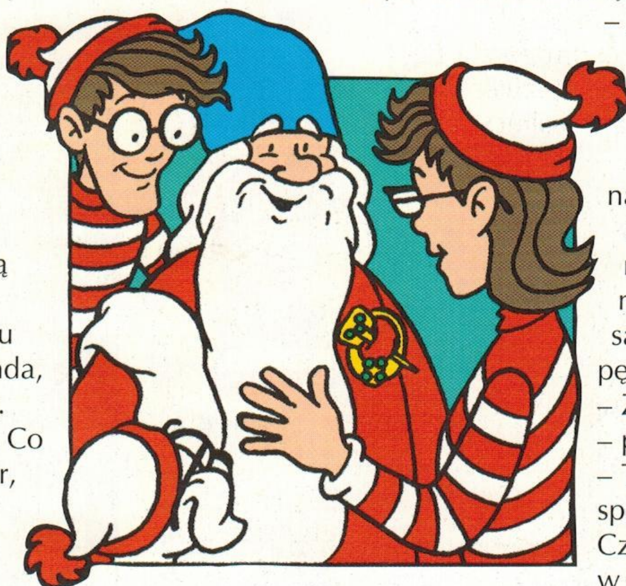
PAŹDZIERNIK
31 października obchodzono wigilię Samain. Podczas święta śmierci duchy błąkały się po ziemi.

WALLY I CZARODZIEJSKIE GĘSI

Po zaklęciu, jakie rzucił Białobrody, teraz Wally decyduje się, by poczarować trochę w przedziwnej krainie Celtów.

Jaki wspaniały ranek! – zachwycił się Wally pewnego letniego dnia. – Idealny na piknik za miastem.
– Hau! – Szczek zamerdał ogonem.
– Może zaprosisz do nas Wendę, a ja zajmę się śniadaniem.
Szczek pobiegł, by po niedługim czasie powrócić z Wendą.
– Pomogę ci, Wally – powiedziała dziewczynka.
Robili ostatnie kanapki, kiedy nadszedł Białobrody.
Do płaszcza miał przypiętą ogromną zapinkę.
– Och, czarodzieju – westchnęła Wenda, patrząc na klejnot. – Jest taka piękna. Co za niezwykły wzór, no i te kolory. Pewnie jest bardzo stara?

– Celtycka – odparł tajemniczo czarodziej. – Wykonano ją... jakieś 2000 lat temu.
– Może zbadamy krainę, z której pochodzi, i urządzimy sobie celtycką ucztę? – podsunął Wally.
Pomysł wszystkim przypadł do gustu i dzięki czarom znaleźli się nad strumieniem. Na wodzie pływały gęsi. Było to idealne miejsce na piknik.
– Jesteśmy w czasach Celtów? – spytała Wenda. – Wszystko wygląda zwyczajnie.
– Ale zwróćcie uwagę na tę cudowną ciszę!
Przyjaciele zaczęli nasłuchiwać. Ciszy nie mącił ani huk lecących samolotów, ani ryk pędzących samochodów.
– Zgadza się – przytaknął Białobrody. – Tu jest o wiele spokojniej niż w XX w.
Czarodziej dostrzegł coś w gałęziach drzewa.

– To jemioła! – zawołał z wielkim przejęciem. – Pomóżcie mi.
Gdy dwaj przyjaciele zajęli się wchodzeniem na drzewo, Wenda powędrowała nad strumień i zaczęła sypać gęsiom okruszki chleba.
– Po co ci jemioła? – zapytał Wally czarodzieja. – Potrzebujesz jej do zaklęcia?
– Nie – odparł Białobrody. – Chcę powiesić ją u mnie w domu. Tak naprawdę nie ma w niej żadnej magii, choć Celtowie w to wierzyli. Zabawni byli z nich ludzie. Uznawali gęsi za zwierzęta święte!

Nagły ruch przyciągnął wzrok Wally'ego. Na drugim końcu łąki pojawiła się grupka celtyckich wojowników, z mieczami i włóczniami w rękach. Ich dowódca miał na sobie kolczugę i hełm z brązu. Wally ruszył im odważnie na powitanie.
– Kim jesteś, przybyszu? – zapytał wódz.
– Nazywam się Wally, a to moi przyjaciele. Mam nadzieję, że nie przeszkadza wam nasza obecność?
Wódz uspokoił się, kiedy zobaczył, że Wally nie ma przy sobie broni.
– Miło nam was widzieć. Niepokoiliśmy się, ponieważ pojawił się tu wrogi oddział. Musimy bronić swojej własności.
Wódz wyjaśnił, że szeroko rozeszła się wieść o tym, jak wspaniałą biżuterię potrafią wykonać ich rzemieślnicy. Więc nieprzyjaciele postanowili porwać kowali!
– Spróbujemy wam pomóc – obiecał przejęty Wally.
Ciszę przerwały dzikie okrzyki. Na łąkę wbiegł oddział wrogów. Wódz Celtów był wyraźnie zaniepokojony liczebnością wrogich wojsk. Mimo to wyjął swój ostry miecz i z bojowym okrzykiem ustawił wojowników.
Oba oddziały krzyczały na siebie. Naraz wszyscy zaczęli uderzać mieczami w tarcze. Przyjaciele stanęli obok siebie.
– Musimy ich powstrzymać! – zawołała Wenda.
– Mam pomysł! – odkrzyknął Wally.

Podbiegł do miejsca, gdzie zostawili kosz wiklinowy z kanapkami. Bardzo ucieszyło to Szczeka, który zdążył zgłodnieć, lecz ku jego przerażeniu Wally popędził nad strumień i zaczął kruszyć chleb dla gęsi. Potem ruszył przez łąkę, sypiąc za sobą okruszki, póki nie dołączył do swoich przyjaciół.
– Mam nadzieję, że gęsi są głodne – powiedział. – Wtedy wszystko się uda!
I rzeczywiście: kolejne gęsi wychodziły na brzeg i, skubiąc okruszyny chleba, szły przez łąkę, równo między oddziałami. Gdy zobaczyli je Celtowie, ich bojowe okrzyki natychmiast ucichły. Przez długi czas w milczeniu obserwowali gąski skubiące kawałki chleba.
Wreszcie oddział nieprzyjaciela zaczął się wycofywać. Wszyscy odwrócili się jak jeden mąż i uciekli, gdzie pieprz rośnie!
– Dlaczego to zrobili? – zdziwiła się Wenda. – Przecież łatwo wygraliby bitwę.
– Może – przyznał Białobrody. – Ale to Celtowie, a żaden z nich nie podniesie miecza na kogoś, kogo chronią gęsi. Zbyt mocno wierzą w niezwykłą, boską moc tych domowch zwierząt.
– Cóż, Wally – zaczął wódz, odkładając miecz na bok. – Co prawda Białobrody jest czarodziejem, ale ty także nieźle znasz się na magii.
Reszta wojowników zebrała się wokół. Byli tak wdzięczni Wally'emu, że każdy z nich chciał uścisnąć jego dłoń.
– Pewnie wydaje im się, że część magii przejdzie na nich – zachichotał rozbawiony Białobrody.

Wreszcie wódz przedarł się przez szeregi żołnierzy i zaprosił Wally'ego do swojej wioski. Na cześć przyjaciół przygotowywano ucztę, a oni w tym czasie poszli przypatrzeć się pracy rzemieślników. Celtowie potrafili wykonać zadziwiająco piękne ozdoby ze złota, srebra, brązu i szkła.
– Nic dziwnego, że ten drugi oddział chciał ich porwać – zauważyła Wenda.
– Podoba się wam nasza biżuteria?
– spytał wódz wioski. –Bardzo się cieszę. Kupujemy za nią żywność i inne rzeczy.
Przyrządzone potrawy były przepyszne!
Po zakończonej uczcie wódz podziękował Wally'emu za pomoc. Potem wezwał najlepszych rzemieślników, którzy wręczyli mu kilka przedmiotów. Wódz przekazał je przyjaciołom – na pamiątkę.
– To dla Wally'ego – obwieścił uroczyście.
– Wręczam ci ten złoty pierścień na znak przyjaźni. Emaliowaną broszkę daję Wendzie, pod kolor jej oczu. Cenny breloczek pasuje do obroży Szczeka. A tobie, czarodzieju, ofiarowuję złoty sierp, byś łatwo mógł ściąć jemiołę.
– Może za rok znów tu wrócimy? – spytał Wally, kiedy znaleźli się wreszcie w domu.

ZA TYDZIEŃ WALLY BĘDZIE POWOZIŁ RZYMSKIM ZAPRZĘGIEM.

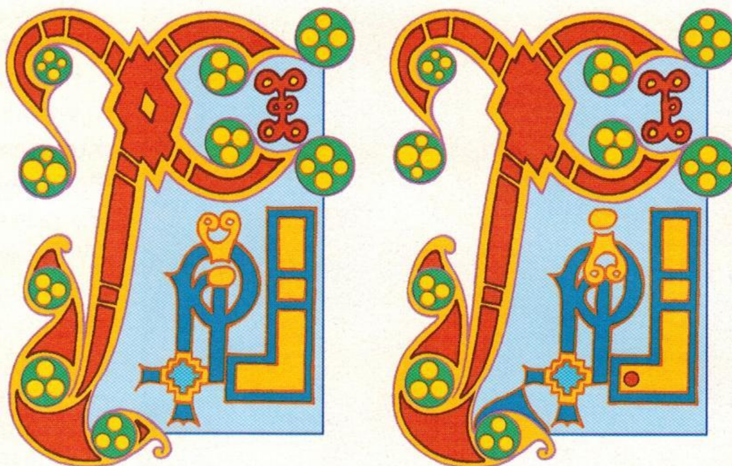

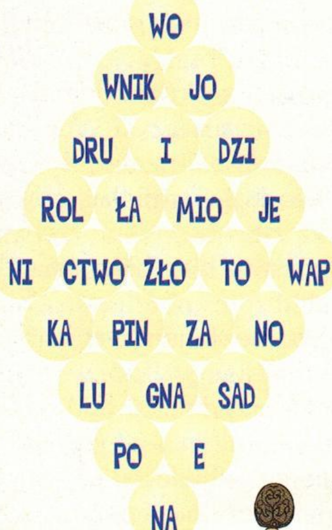
ŁAMIGŁÓWKI Z PRZESZŁOŚCI

CZOŁEM, PRZYJACIELE WALLY'EGO! RUSZAMY DO ROZWIĄZYWANIA CELTYCKICH ZAGADEK.

Wytęż wzrok

Musisz być naprawdę spostrzegawczy, by dostrzec osiem różnic między tymi celtyckimi inicjałami. Miłej zabawy!

Bukiet z jemioły

Wenda chciała zrobić wiązankę z 9 słów, ale wszystkie się rozsypały. Dopasuj sylaby do siebie, składając je w szereg słów związanych z Celtami. Wszystkie ułożone są według linii łamanej.

- NA JAKĄ CHOROBĘ CIERPIAŁ KRÓL ARTUR?

- NA ARTURETYZM.

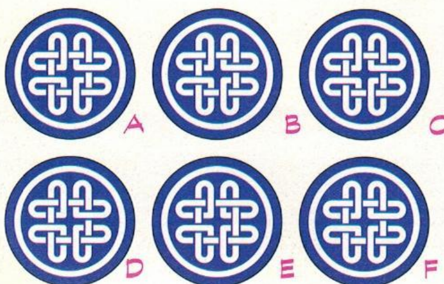
SZTYWNE WŁOSY, WZÓR NA TWARZY WSZYSTKIM Z CELTEM SIĘ KOJARZY

Połam język

Dziś Celt ciotkę pocałuje, bo mu ucztę przygotuje.

Celtyckie koła

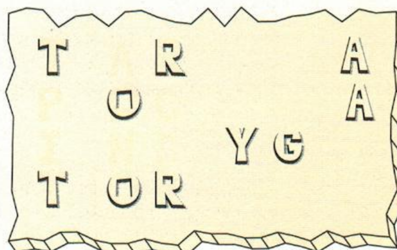
Celtowie bardzo często tworzyli koliste wzory. Czy widzisz, które z poniższych kół nie ma pary? Żeby tylko od patrzenia nie zakręciło ci się w głowie!

Mówiący kamień

Na kamieniu wyryto cztery rzeczy związane z Celtami. Niektóre litery są dobrze widoczne, a innych trzeba się domyślić. Czy umiesz je odgadnąć?

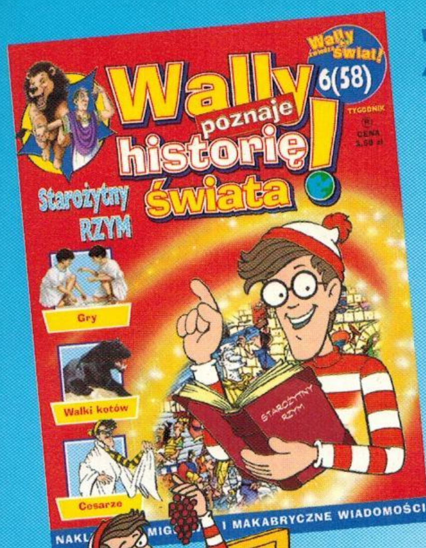

chroni przed uderzeniem

na każdy miecz

błękitny barwnik

naszyjnik Celta

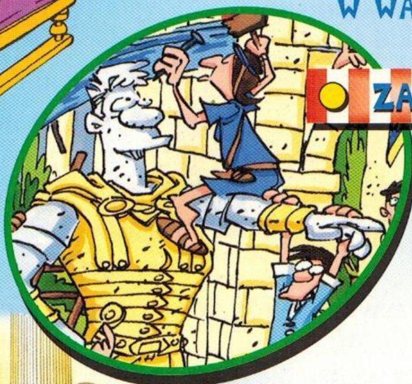

Za tydzień Wally wyrusza do

STAROŻYTNEGO RZYMU

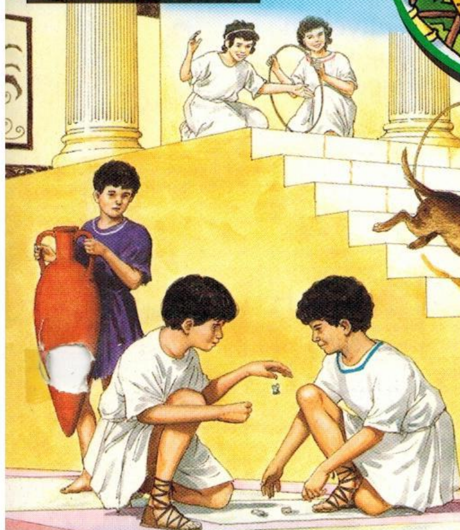
- PRZECZYTAJ WSZYSTKO O CESARZU-OKRUTNIKU
- SPRÓBUJ ORYGINALNYCH POTRAW NA WSPANIAŁEJ RZYMSKIEJ UCZCIE
- DOŁĄCZ DO WALLY'EGO I WEŹ UDZIAŁ W WALCE GLADIATORÓW

ZAGADKI

ZABAWKI

ANCIENT ART & ARCHITECTURE COLL

TOALETY

ORAZ KOLEJNE NAKLEJKI I NOWE ZAGADKI WALLY'EGO

Wydawnictwo:
GE Fabbri Phoenix Sp. z o.o.
Adres redakcji: 50-079 Wrocław,
ul. Ruska 41/42
Tel. (071) 344 77 75, fax 344 79 84
Redaktor naczelna: Małgorzata Pędziwiatr
Z-ca red. naczelnego: Violetta Nowakowska
Opracowanie graficzne: Jola Kłosowicz
Redaktorzy techniczni: M. Bryjak, A. Kaczmarek
Korekta: Elżbieta Niegoda Kolportaż: Andrzej Grzebyk

ISBN 83-910481-1-X,
83-87911-39-9 [cz. 5 (57)]

ATLAS: otrzymasz go w prezencie wraz z numerem pierwszym WALLY POZNAJE HISTORIĘ ŚWIATA. Znajdziesz w nim ilustracje z całego świata, a także nieocenione informacje przydatne do zadań domowych. Są w nim obrazki słynnych budowli, zwierząt, a także mieszkańców świata.

NAKLEJKI: w każdym numerze znajdziesz komplet darmowych naklejek do atlasu. Gdzie je naklejać? To proste! Numer naklejki odpowiada pustej kratce w atlasie. Oprócz naklejek z numerami, otrzymasz naklejki z reprezentantami różnych epok. Dostaniesz też zabawne naklejki Wally`ego, które możesz przykleić tam, gdzie chcesz.

SEGREGATOR: pierwszy z czterech segregatorów otrzymasz razem z numerem drugim, w którym Wally cofa się w czasy faraonów. Każdy z numerów jest dziurkowany, tak więc łatwo wpiąć go do segregatora. Dzięki niemu cały zbiór nie będzie się niszczyć, a ty szybko znajdziesz potrzebny numer.

Historyczny quiz Wally'ego

CZY ZNACIE WŁAŚCIWE ODPOWIEDZI NA TE TRUDNE PYTANIA, MOI MILI POSZUKIWACZE PRZYGÓD?

1 Czego używali celtyccy wojownicy do usztywniania włosów?

a) smoły,

b) żelu do włosów,

c) wapna.

2 Imię Boudicca oznacza:

a) siłę,

b) zwycięstwo,

c) pokój.

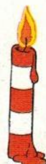

3 Jakiego narzędzia używali druidzi do ścinania jemioły?

a) złotej siekiery,

b) złotego sierpa,

c) złotej piły.

4 Jak nazywało się celtyckie święto wiosny?

a) Imbolc,

b) Samain,

c) Lugnasad.

5 Celtowie, którzy obrazili kogoś słowem, byli:

a) karani grzywną,

b) składani w ofierze,

c) topieni w jeziorze.

6 Celtowie zapinali ubrania na:

a) zapinki,

b) zamki błyskawiczne,

c) guziki.

7 Jak nazywali się rodzice króla Artura?

a) Uther i Igraine,

b) Lancelot i Ginewra,

c) Merlin i Morgana.

8 Celtyckim bogiem śmiechu był:

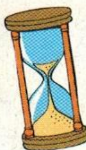
a) Komik,

b) Beltaine,

c) Lud.

9 Artur udowodnił, że powinien być królem:

a) wygrywając bitwę,

b) znajdując koronę,

c) wyjmując miecz z kamienia.

10 Rzymianie mówili, że Boudicca była:

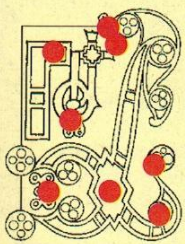
a) spokojną blondynką,

b) niska i uprzejma,

c) rudowłosa i hałaśliwa.

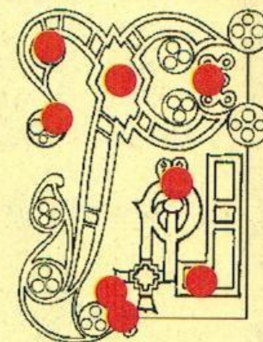
WSZYSTKIE ODPOWIEDZI (NIE POGLĄDAJ!)

Str. 1: Szukaj i znajdź: chata kryta strzechą - str. 12, Święty Graal - str. 8, tarcza - str. 6, wojownik - str. 17, Stonehenge - str. 20. **Str. 3: Ostre cięcie:** miecz 4. **Str. 5: Zagadkowa tarcza:** odważna, waleczna, okrutna, sprytna, ruda, wysoka, głośna. **Str. 8: Znajdź Wally'ego:** Wally wychyla się zza przednich drzwi; Wenda stoi w prawym dolnym krańcu chaty; Szczek chowa się za chlewikiem dla świń; Lewus czai się w tylnych drzwiach. **Str. 9: Magiczne lustro:** Nie tylko dziewczynki nosiły zapinki. **Str. 10-11: Dla uważnych:** Wally znajduje się na lewo od spadającego konia; żołnierz jest poniżej zielonej tarczy ze śmieszną maską; bezczelny Celt znajduje się na dole, pośrodku rysunku; nieszczęśliwy Rzymianin spada na dole po prawej; wykrzyknik jest na dole po lewej, a pytajnik na fioletowej tarczy koło katapulty. Kształt - mały kwiatek - pochodzi z prawej strony dolnej części rysunku! **Str. 12: Dębowa zagadka:** jest tu 19 żołędzi. **Str. 15: Celtyckie złoto:** ogień, druid, miecz, Artur, bitwa. **Str. 20: Wytęż wzrok:** 8 różnic pokazaliśmy po prawej. **Bukiet z jemioły:** wojownik, druidzi, jemioła, rolnictwo, złoto, wapno, zapinka, Lugnasad, Epona. **Celtyckie koła:** E nie pasuje do reszty. **Mówiący kamień:** tarcza, pochwa, indygo, torque. **Historyczny quiz Wally'ego:** 1-c, 2-b, 3-b, 4-a, 5-a, 6-a, 7-a, 8-c, 9-c, 10-c.

Str. 1: Szukaj i znajdź: chata kryta strzechą - str. 12, Święty Graal - str. 8, tarcza - str. 6, wojownik - str. 17, Stonehenge - str. 20. **Str. 3: Ostre cięcie:** miecz 4. **Str. 5: Zagadkowa tarcza:** odważna, waleczna, okrutna, sprytna, ruda, wysoka, głośna. **Str. 8: Znajdź Wally'ego:** Wally wychyla się zza przednich drzwi; Wenda stoi w prawym dolnym krańcu chaty; Szczek chowa się za chlewikiem dla świń; Lewus czai się w tylnych drzwiach. **Str. 9: Magiczne lustro:** Nie tylko dziewczynki nosiły zapinki. **Str. 10-11: Dla uważnych:** Wally znajduje się na lewo od spadającego konia; żołnierz jest poniżej zielonej tarczy ze śmieszną maską; bezczelny Celt znajduje się na dole, pośrodku rysunku; nieszczęśliwy Rzymianin spada na dole po prawej; wykrzyknik jest na dole po lewej, a pytajnik na fioletowej tarczy koło katapulty. Kształt - mały kwiatek - pochodzi z prawej strony dolnej części rysunku! **Str. 12: Dębowa zagadka:** jest tu 19 żołędzi. **Str. 15: Celtyckie złoto:** ogień, druid, miecz, Artur, bitwa.

Str. 20: Wytęż wzrok: 8 różnic pokazaliśmy po prawej. **Bukiet z jemioły:** wojownik, druidzi, jemioła, rolnictwo, złoto, wapno, zapinka, Lugnasad, Epona. **Celtyckie koła:** E nie pasuje do reszty. **Mówiący kamień:** tarcza, pochwa, indygo, torque. **Historyczny quiz Wally'ego:** 1-c, 2-b, 3-b, 4-a, 5-a, 6-a, 7-a, 8-c, 9-c, 10-c.

WSZYSTKIE ODPOWIEDZI (NIE PODGLĄDAJ!)